

Percepcja przez młodzież szkolną funkcji i rangi wybranych ośrodków regionalnych

Perceptions among young people of school age of the functions and ranks of selected regional centres in Poland

Adam R. Parol¹ Łukasz Gręda² Katarzyna Wrona^{1,3}

¹ Uniwersytet Jagielloński

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków

² Uniwersytet Warszawski

Wydział Geografii i Studiów Regionalnych

ul. Krakowskie Przedmieście 30, 00-927 Warszawa

³ Uniwersytet Jagielloński

Szkoła Doktorska Nauk Ścisłych i Przyrodniczych

ul. prof. S. Łojasiewicza 11, 30-348 Kraków

ar.parol@doctoral.uj.edu.pl (autor korespondencyjny) • l.greda@uw.edu.pl • ka.wrona@doctoral.uj.edu.pl

Zarys treści. Od 1999 r. zbiór 16 województw w Polsce nie uległ zmianie ilościowej (pomimo ustawicznej krytyki ówczesnej reformy administracyjnej). Stan ten spowodował powstanie obszarów wykluczonych, często skoncentrowanych wokół ośrodków o (teoretycznie) podobnym potencjale do najmniejszych miast wojewódzkich. Celem artykułu jest rozpoznanie, w jaki sposób obecnie obowiązujący podział administracyjny na województwa jest postrzegany przez tych, którzy nie mają możliwości porównania go z podziałem obowiązującym przed ostatnią reformą – młodzież ze szkół średnich. Badania ankietowe zrealizowano w dziesięciu miastach: sześciu ośrodkach mogących stać się w przyszłości stolicami województw (Częstochowa, Kalisz, Koszalin, Płock, Radom, Słupsk) oraz czterech stolicach województw o zbliżonym do tych miast potencjale (Gorzów Wielkopolski, Kielce, Toruń, Zielona Góra). Wyniki pokazują, iż młodzież z miast niewojewódzkich częściej wybiera funkcję administracyjną jako najważniejszą funkcję regionalnej stolicy, a uczniowie szkół ze stolic województw silniej podkreślają konieczność pełnienia przez stolicę również funkcji kulturalnej, edukacyjnej i religijnej. Zauważono zależność między ogólnym wyposażeniem miasta w usługi a opinią młodzieży – im więcej placówek i usług mieściło się w danym ośrodku, tym częściej był on wskazywany jako „regionalna stolica”. Nie wykazano natomiast występowania tzw. „kompleksu niższości” wobec mieszkańców stolic województw oraz związku między realnym wyposażeniem miasta w konkretne rodzaje placówek a funkcjami, które powinna pełnić regionalna stolica w opinii młodzieży.

Słowa kluczowe: podział administracyjny, województwa, regionalne stolice, marginalizacja, młodzież szkolna, percepcja.

Keywords: *administrative division, voivodeships, regional centres, marginalisation, young people of school age, perception.*

Wstęp

Obowiązujący w niemal niezmiennym wymiarze politycznym i przestrzennym od ponad dwudziestu lat podział administracyjny państwa polskiego wydaje się być utrwalonym, z perspektywy trzeciej dekady XXI w., systemem. Pomimo tego, w środowisku naukowym (Wendt, 2001; Zaborowski, 2013, 2014) oraz wśród niektórych społeczności lokalnych,

jest on oceniany krytycznie (Żuber, 2010; Krysiński, 2013a; 2013b). Kontrowersje dotyczą zarówno kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, jak i liczby oraz powierzchni wydziałów, a nawet liczebności poszczególnych szczebli podziału (Wendt, 2001). W dyskursie naukowym oraz opinii społecznej pojawiają się opinie, świadczące o marginalizacji ośrodków regionalnych niebędących stolicami województw względem miast podobnej wielkości, lecz posiadających ten przywilej. Mając na uwadze idee rozwoju inkluzywnego¹ – również w wymiarze przestrzennym (Kos et al., 2020) – za zasadne należy uznać postawienie pytania o percepcję skutków istniejącego od 1999 r. stanu przez tych, którzy uważani są za najbardziej wykluczonych z tej perspektywy, czyli młodych ludzi, związanych z miastami i regionami zmarginalizowanymi w podziale na województwa (Guzik, 2003; KPZK 2030, 2011). Młodzież uczęszczająca obecnie do szkół średnich urodziła się bowiem w czasie podziału Polski na 16 województw i nie ma możliwości bezpośredniego porównania ich położenia w podziale administracyjnym z sytuacją, kiedy te miasta pełniły funkcję stolic województw. W niniejszym artykule odpowiedziano kolejno na następujące pytania badawcze:

1. Jakie różnice w postrzeganiu cech regionalnego ośrodka można zidentyfikować u młodzieży w zależności od statusu w podziale administracyjnym miasta, w którym pobiera ona naukę?
2. Czy młodzież z miast, które utraciły status stolicy województwa w 1999 r., ma „kompleks niższości” wobec młodzieży z miast, które swój status zachowały?
3. Czy istnieją różnice w postrzeganiu miasta jako ośrodka regionalnego przez młodzież w byłych miastach wojewódzkich w stosunku do młodzieży ze stolic województw? Jeżeli tak, to w jakich aspektach się one przejawiają?
4. Czy regionalna funkcja wybranych ośrodków oraz jej przejawy znajdują odzwierciedlenie w randze badanych miast w sieci osadniczej według opinii młodzieży?

Przegląd literatury

Dotychczasowy stan badań nad podziałem administracyjnym państwa polskiego opiera się w znacznej mierze na rozważaniach natury politycznej (Kulesza, 1998, 2000; Koter, 1999; Kurniewicz, 2021), ekonomicznej (Komorowski, 2012; Krysiński, 2015; Kurniewicz, Swianiewicz, 2016; Kurniewicz, 2021) bądź historycznej (Zaborowski, 2013; Porczek, 2020). Zagadnienia społeczne, jako prawdopodobnie trudniejsze do uchwycenia z racji konieczności przeprowadzenia szeroko zakrojonych badań, są pomijane bądź pojawiają się w formie nienaukowej – w literaturze reportaży (Krysiński, 2013a; Springer, 2016) czy materiałach medialnych (Marecki, 2015; Życie Kalisza, 2016; Częstochowa Nasze Miasto, 2020; Wiśniewska, 2020) – stąd też są one wdzięcznym polem badawczym dla przedstawicieli środowiska geograficznego (Krysiński, 2013b).

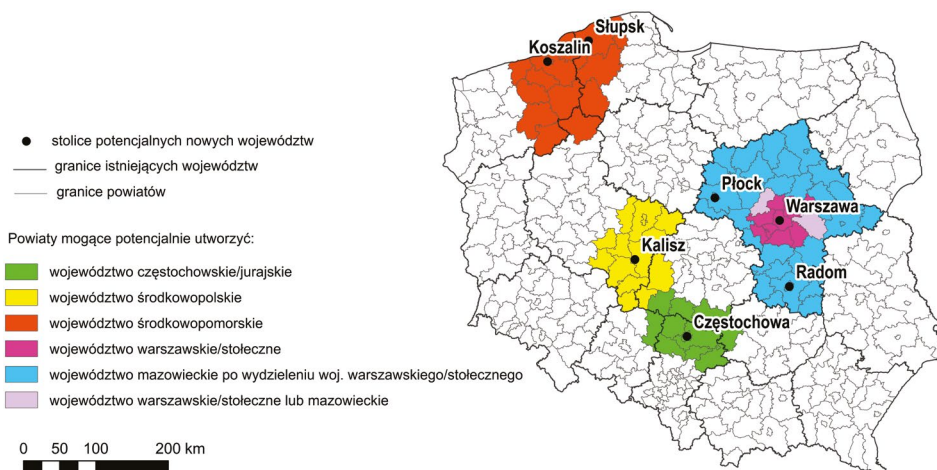
Przegląd literatury naukowej oraz debaty politycznej i medialnej pozwala na wyselekcjonowanie czterech skonkretyzowanych propozycji utworzenia dodatkowych województw (Sokołowski, 2014; Parol, 2022). Najczęściej poruszaną z nich jest koncepcja województwa środkowopomorskiego, obejmującego kilkanaście powiatów na pograniczu

¹ Choć w rzeczywistości bardziej zauważalny jest paradygmat rozwoju równomiernego niż włączającego.

obecnych województw zachodniopomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego, ze stolicami w Koszalinie i Słupsku (z podziałem kompetencji między dwoma miastami na zasadzie analogicznej do województw kujawsko-pomorskiego i lubuskiego) (Żuber, 2010; Zaborowski, 2013; Sokołowski, 2014; Parol, 2022) (ryc. 1). Pomorze Środkowe to jedyny region, który posiadał samodzielność administracyjną w latach 1950-1975 (17 województw), lecz nie odzyskał jej w 1999 r. Wyróżnia go także złożenie w Sejmie RP i poddanie pod obrady kilku projektów jego utworzenia w latach 2000 (Żuber, 2010). Jest to często wydzielany samodzielny region w badaniach geograficznych, także po 1998 r. (Czapiewska, 2003, 2007; Rydz, 2006, 2007, 2008; Mencil i Rydz, 2007; Stanny, 2008; Jażewicz, 2009, 2016; Miedziński, 2017; Omucińska i Janiszewska, 2017; Parol, 2020, 2021, 2022).

Druga dekada XXI w. przyniosła ożywienie dyskusji dotyczącej liczby województw – jest to efekt propozycji wysuniętych przez polityków Prawa i Sprawiedliwości w kampanii wyborczej do Sejmu RP w 2015 r., gdzie prócz województwa środkowopomorskiego obiecywano województwo częstochowskie (nazywane też jurajskim) oraz wydzielenie regionu stołecznego Warszawy z województwa mazowieckiego (Sokołowski, 2014; Dyląg, 2015; Parol, 2022) (ryc. 1). Województwo częstochowskie najprawdopodobniej nawiązywałoby kształtem do swojego odpowiednika z lat 1975-1998 (Sokołowski, 2014; Parol, 2022). Zauważyć należy, iż Częstochowa jest drugim największym polskim miastem niebędącym stolicą województwa, o potencjale demograficznym niemal dwukrotnie przewyższającym najmniejsze miasta wojewódzkie. Województwo stołeczne objęłoby zaś Warszawę z kilkoma okolicznymi powiatami (być może miałoby ono kształt jednostki podziału statystycznego na regiony NUTS2), a stolica okrojonego województwa mazowieckiego miałaby zostać ulokowana w Radomiu i/lub Płocku (Osiecki i Żółciak, 2020) – dwóch największych miastach tego wydzielenia.

Z perspektywy trzeciej dekady XXI w. za zarzucone należy uznać pomysły, które zakładały samodzielne województwo we Wschodniej Wielkopolsce (nazywane środkowopolskim, ze stolicą w Kaliszu) (Sokołowski, 2014; Parol, 2022) (ryc. 1) oraz połączenie w jednym

Ryc. 1. Koncepcje utworzenia nowych województw od 1999 r. i ich potencjalne stolice
New voivodeships conceived of since 1999, along with their potential capitals
 Opracowanie własne na podstawie: Parol, 2022.

wydzieleniu Ziemi Kieleckiej (Kielce i Radom), być może nawet z Częstochową (Sokołowski, 2014). Pierwszy z nich poddawano dyskusjom niedługo po reformie (Uchwała RMK Nr XLVIII/720/2006), drugi zaś pozostaje niezrealizowaną alternatywą dla województwa świętokrzyskiego z okresu debaty nad kształtem nowego podziału administracyjnego (Żuber, 2010). Inne koncepcje, pojawiające się sporadycznie w opracowaniach naukowych i debacie publicznej, nie wyszły do tej pory poza sferę rozważań teoretycznych (Sokołowski, 2014; Zaborowski, 2014; Bartoszewicz et al., 2017; Zdunek, 2017).

Mając na uwadze, iż początkowy projekt reformy administracyjnej zakładał utworzenie 12 województw, notowane są głosy o konieczności racjonalizacji kształtu podziału terytorialnego w kierunku zmniejszenia ich liczby (Otremba, 2000). Za województwa z najmniejszym potencjałem demograficznym, politycznym i gospodarczym uchodzą trzy z czterech wstępnie nieprzewidywanych w 1998 r. – lubuskie, opolskie i świętokrzyskie². Ich utworzenie spowodowało wypaczenie założeń z 1998 r., którym przyświecało wydzielenie silnych i dużych regionów (Chojnicki i Czyż, 2000). W efekcie, obowiązuje w Polsce regionalny podział mieszany. Postulaty utworzenia kilku dodatkowych województw pozwoliłyby natomiast na oparcie podziału kraju o średniej wielkości regiony, o bardziej zrównoważonym względem siebie potencjale w stosunku do obecnie istniejących 16 wydziałów. Do innych wad przestrzennego wymiaru podziału kraju na województwa zalicza się niedostosowanie jego granic do istniejących powiązań funkcjonalnych (Guzik et al., 2020; 2021).

O pozycji miejscowości w sieci osadniczej decydują funkcje centralne, pod którymi rozumie się zestaw działalności obsługujących dany ośrodek i jego zaplecze (obszar obsługi) (Bański, 2022). Randze ośrodka winny odpowiadać typowe dobra i usługi centralne w nim świadczone, tworzące jego bazę instytucjonalną (Bocheński i Rydzewski, 2020). Rola ośrodków w sieci osadniczej, w tym ich charakter centralny, oparta jest na teorii ośrodków centralnych Christallera z 1933 r., która stała się inspiracją dla późniejszych koncepcji podziałów administracyjnych. Wyprowadzona z tego modelu teoria sieci osadniczej jest konceptualizacją faktycznych cech osiedli ludzkich oraz powiązań między nimi (Maik, 1988). Układ ten zakładał istnienie siedmiu poziomów. Jednostki szczebli najwyższych odpowiadają potrzebom realizacji usług wyższego rzędu, a każdy z kolejnych poziomów jest wyposażony w placówki coraz niższej rangi (z punktu widzenia organizacji usług). W podziale terytorialnym państwa polskiego hierarchia ta kształtuje się następująco: poziom pierwszy – sołecki, drugi – gminny, trzeci – powiatowy, czwarty – subregionalny, piąty – regionalny, szósty – metropolitalny, siódmy – stolica państwa (Parol, 2021). Z perspektywy wojewódzkiej, problematyczne jest ujęcie ośrodków poziomu piątego i szóstego w jednej grupie stolic województw (KPZK 2030, 2011), jak również brak bezpośredniego przełożenia uzyskania statusu miasta wojewódzkiego na wzrost jego wyposażenia instytucjonalno-usługowego (Nowakowski, 1984; Jażewicz, 2013).

Odpowiednio ukształtowana hierarchia pozwala na optymalne funkcjonowanie danego terytorium w zakresie sektora usług. Centralność (bądź hierarchiczność) ośrodka można określić na podstawie zarówno listy świadczonych w nim dóbr i usług (podejście skalarne), jak i powiązań funkcjonalnych w sieci osadniczej, czyli tzw. ciężarów (ujęcie wektorowe). W konsekwencji, miasto może mieć wysoką rangę w percepcji mieszkańców regionu czy według geograficznych i ekonomicznych statystyk, lecz nie będzie to potwierdzone jego statusem w podziale administracyjnym. Mając na uwadze charakter niniejszego ba-

² Nie przewidywano również województwa kujawsko-pomorskiego.

dania, merytorycznie uzasadnione wydaje się być stworzenie klasyfikacji bazującej na lokalizacji poszczególnych placówek w konkretnych miejscowościach (Wendt, 2001; Sołtys, 2013; Sołtys i Dorocki, 2018; Bocheński i Rydzewski, 2020; Parol, 2022), bądź oparcie hierarchii na strukturze gospodarczej i poziomie rozwoju danego ośrodka (Jażewicz, 2009; Nowak, 2012; Sobala-Gwosdz, 2023). W polskiej literaturze przedmiotu brakuje uniwersalnej klasyfikacji dla wszystkich ośrodków w kraju, pozwalającej na przeprowadzenie merytorycznych badań porównawczych, stąd stosowanym przez badaczy zamiennikiem jest określanie rangi miejscowości w zależności od jej statusu administracyjnego, pomimo ewidentnych ułomności takiego podejścia (Guzik et al., 2020).

Ośrodki centralne bywają nazywane „stolicami”. Choć określenia tego najczęściej się używa w odniesieniu do najważniejszego ośrodka decyzyjnego w państwie, to w literaturze spotyka się również pojęcia „stołeczność wojewódzka” (Komorowski, 2012; Kisiała, 2017) bądź „stołeczność regionalna” (Kurniewicz i Swaniewicz, 2016). Stołeczność oznacza pełnienie w danym regionie funkcji centralnych, zwłaszcza administracyjnych (Komorowski, 2012). Wiąże się ona z dysponowaniem określonymi środkami finansowymi i instrumentami prorozwojowymi, ale też ze swoistym prestiżem i wymiarem symbolicznym (Kisiała, 2017). Przekonanie o wyższości miasta stołecznego nad pozostałymi ośrodkami jest w znacznej mierze spuścizną czasów PRL-u, kiedy to rola centralnego planowania i sektora publicznego w gospodarce była bardzo duża (Kurniewicz i Swaniewicz, 2016). Badania wykazały także, że Polacy mają tendencję do kategoryzowania i „provincjonalizowania” przestrzeni poprzez kreowanie opozycji. Obserwowane są kontrasty i konflikty na linii miasto-wieś, region-region, ale także pomiędzy „stolicą” a resztą państwa/regionu. Stołeczność jest w polskiej mentalności zarówno przywilejem i aspiracją, jak również czymś, co deprecjonuje się w celu poprawy walorów własnego miejsca zamieszkania oraz złagodzenia odczuwanego „kompleksu prowincjonalności” (Doroszewicz i Stanisławiak, 2002), który można utożsamiać z „kompleksem niższości”. Teza o lepszych szansach rozwojowych dla stolicy względem pozostałej części regionu nie wynika jednak tylko ze stereotypów i mentalnych zaszczości. Przewaga ośrodków centralnych nad pozostałymi miastami jest realnie mierzalna i wyraża się m.in. w generowaniu dodatkowego zatrudnienia (nie tylko w sektorze publicznym), lokowaniu instytucji publicznych o znaczeniu ponadlokalnym (tzw. „dobra stołeczne”) czy atrakcyjności inwestycyjnej, spowodowanej bliskością ośrodków decyzyjnych i prawodawczych (Kurniewicz i Swaniewicz, 2016).

Pomimo niekompatybilności między pełnionymi funkcjami w podziale administracyjnym a rangą w sieci osadniczej, wyniki badań dowodzą, iż niektóre ośrodki niebędące stolicami województw odznaczają się równie wysoką pozycją, co miasta posiadające ten status. Według Wendta (2001) można wśród nich wyróżnić Płock, Częstochowę, Koszalin i Siedlce. Zaborowski (2013) wskazał zaś Częstochowę, Radom, Wałbrzych, Płock, Włocławek i Tarnów. Historyczne doświadczenia sugerują wzrost znaczenia ośrodka w sieci osadniczej dzięki pełnionej przez niego funkcji stolicy województwa (Sokołowski, 2006; Jażewicz, 2013; Kurniewicz, 2021). Jednakże, nie brakuje w tej kwestii głosów polemicznych – reprezentują je m.in. Kurniewicz i Swaniewicz (2016).

Ważnym aspektem funkcjonowania regionów wykluczonych w podziale administracyjnym, przekładającym się istotnie na sytuację ich mieszkańców, jest zjawisko marginalizacji. Wykluczenie społeczne następuje wtedy, kiedy pewne zdarzenie jest nie tylko powodem pogorszenia sytuacji życiowej jednostki lub grupy społecznej, lecz również daje początek procesom dalszej degradacji (Bał, 2012). Objawia się ono ograniczeniem moż-

liwości uczestniczenia w życiu społecznym, gospodarczym, politycznym czy kulturalnym (Szarfenberg, 2006), a także bywa silnie związane z niedostatkami w dostępności komunikacyjnej (Trutkowski, 2016; Gadziński i Goras, 2019). Pojęcia „wykluczenie społeczne” i „marginalizacja” są niejednokrotnie stosowane zamiennie (Szarfenberg, 2006), zaś w niniejszym opracowaniu utożsamiane są one z wykorzystanym w kwestionariuszu pojęciem „kompleksu niższości”.

Szeroko zakrojone badania społeczne podejmujące tematykę percepcji miasta jako regionalnej stolicy oraz potrzeb związanych z funkcjami w sieci osadniczej i podziale administracyjnym stanowią niewykorzystaną do tej pory lukę badawczą w dziedzinie nauk społecznych (Krysiński, 2013a; 2013b). Stąd też, w przeprowadzonej procedurze badawczej, autorzy położyli silny nacisk na zestawienie realnej sytuacji badanych ośrodków z ich percepcją przez respondentów. Pojęcie „percepcja” jest według słownika PWN definiowane jako „odbieranie jakichś zjawisk za pomocą zmysłów” (SJP PWN, 2023). W badaniach psychologicznych i socjologicznych często jednak rozumie się je głębiej – jako „organizację i interpretację wrażeń zmysłowych w celu zrozumienia otoczenia” (Awtuch, 2009). Percepcja nie sprowadza się zatem wyłącznie do odbioru bodźców wzrokowych, słuchowych i innych, ale jest przede wszystkim świadomą i indywidualną reakcją na te bodźce, w wyniku której powstaje wyobrażenie o rzeczywistości. W badaniach geograficznych podkreśla się, że na percepcję wpływają nie tylko czynniki wewnętrzne, czyli cechy indywidualne obserwatora, ale również czynniki zewnętrzne – środowiskowe, które jednak także stanowić mogą przedmiot percepcji (Mordwa, 2000). Wśród politologów dość powszechne jest zastępowanie pojęcia „percepcja” terminem „opinia publiczna” (Swaniewicz 2010; Dojwa 2011), co służy podkreśleniu, że przedmiot badań stanowi percepcja zbiorowa, uogólniona, a nie indywidualna każdego respondenta. Konfrontacja zagadnień z zakresu geografii politycznej (w tym administracyjnej) z ich społecznym odbiorem stanowi wdzięczne pole do analiz po wyraźnym upływie czasu, która to idea przyświecała autorom opracowania (por. Wiatr, 2002). Przed dekadą, w badaniach o silnym nacechowaniu socjologicznym, było to przedmiotem zainteresowania Krysińskiego w kontekście sytuacji Kalisza (w tym przywoływanego wyżej zjawiska marginalizacji, co świadczy o silnym wzajemnym przeplataniu się badanego tła społecznego) (Krysiński, 2013a, 2013b).

Opracowania naukowe, zredagowane w ciągu ostatnich dwóch dekad, akcentują marginalizację pewnych regionów w podziale administracyjnym (Śleszyński et al., 2020, Churski et al., 2023). Dotyczą one przede wszystkim Pomorza Środkowego (Jasiulewicz i Suszyński, 2016). W materiałach Głównego Urzędu Statystycznego (GUS, 2018) o dostępności wybranych usług publicznych w ujęciu syntetycznym wskazano szereg zwartych obszarów na Pomorzu Środkowym, Suwalszczyźnie, Południowym Podlasiu, Zachodnim Mazowszu (ok. Płocka), w Karpatach, na Ziemi Lubuskiej oraz we wschodniej Wielkopolsce (ok. Kalisza), które charakteryzuje najniższa dostępność czasowa i/lub przestrzenna. Jednocześnie, dostrzegalny jest występujący niejednokrotnie brak samodzielności regionalnej w niektórych województwach (m.in. lubuskim, opolskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim czy podlaskim), wynikający z nie w pełni wykształconych ich ośrodków stołecznych. Podobne wnioski płyną z lektury monografii autorstwa zespołu geografów działających w Polskiej Akademii Nauk (Stępnik et al., 2017). Z perspektywy respondentów badanych w ramach projektu, którego efektem jest niniejsza publikacja, istotnym czynnikiem może być określenie przez Guzika (2003) m.in. Pomorza Środkowego pejoratywnie nacechowanym stwierdzeniem „obszar upośledzony” w kontekście przestrzennej

dostępności szkolnictwa średniego. Mając na uwadze m.in. pełne obawy przewidywania Wendta (2000) z początków obowiązywania obecnego podziału administracyjnego, dotyczące pogłębienia dysproporcji między miastami wojewódzkimi a peryferiami nowych województw, wpływ ponad dwóch dekad skłania do weryfikacji założeń reformy z końca XX w.

Metodyka

Dane do analizy zostały pozyskane w wyniku badań ankietowych przeprowadzonych w 2020 r. przez ówczesnych studentów Uniwersytetu Warszawskiego. W tym celu skonstruowano dwie, nieznacznie inne, wersje autorskiego kwestionariusza – w zależności od jego przeznaczenia do badania w ośrodku wojewódzkim bądź niewojewódzkim³. Kwestionariusz dla uczniów z miast niewojewódzkich składał się z 9 pytań badawczych oraz 4 pytań w metryczce. Wszystkie pytania miały charakter zamknięty, w tym w trzech możliwa była więcej niż jedna odpowiedź; dwa pytania składały się z kilku podpunktów, w których należało każdy podpunkt indywidualnie ocenić. Pierwsze trzy pytania odnosiły się do rozumienia pojęcia „stołeczności”; pytanie czwarte dotyczyło różnych aspektów marginalizacji ośrodków niewojewódzkich. Pytania 5-9 wykraczały poza tematykę artykułu. W kwestionariuszu dla uczniów z miast wojewódzkich nie uwzględniono dwóch pytań (7 i 8). Pytania 1-3 były identyczne z tymi, które zadano uczniom spoza stolic województw, natomiast w pytaniu 4. podpunkty dotyczyły tych samych kwestii, ale zamiast o marginalizując, pytano o faworyzację regionalnych stolic.

Projekt zakładał badanie głównie ośrodków niewojewódzkich, stąd też ich liczba w zbiorze dziesięciu wybranych polskich miast jest większa niż stolic województw. Ich selekcji dokonano w sposób celowy: została ona w głównej mierze oparta o potencjał do pełnienia funkcji stolic nieutworzonych po 1998 r. województw, których koncepcje pojawiały się w debacie najczęściej (Częstochowa, Kalisz, Koszalin, Płock, Radom, Słupsk) (ryc. 1), a które jednocześnie spełniały kryterium bycia miastem wojewódzkim w poprzednim podziale administracyjnym oraz zostały wskazane jako ośrodki regionalne w KPZK 2030. W celach porównawczych dołączono cztery miasta wojewódzkie o randze w sieci osadniczej i potencjale demograficznym zbliżonym do wyżej wymienionej szóstki (tab. 1), a więc ośrodki regionalne, które stolicami województw są nieprzerwanie przynajmniej od 1975 r. – Gorzów Wielkopolski, Kielce, Toruń i Zieloną Górę.

Założeniem autorów było przeprowadzenie badania w szkołach średnich we wszystkich dziesięciu miastach, z jak największym zachowaniem proporcji wypełnionych ankiet w zależności od typu szkoły: 50% liceum, 35% technikum, 15% szkoła branżowa/zawodowa. Zostało to podyktowane doborem próby według udziału uczniów szkół średnich danego typu w Polsce. Nie udało się jednak zachować tej proporcji, ponieważ autorzy postanowili, że bezwzględna liczba wykonanych ankiet powinna być jak najbardziej zbliżona do założonego pułapu, kosztem uzyskania odpowiedniego odsetka kwestionariuszy we wszystkich szkołach (ryc. 2). Niemniej, nadreprezentacja odpowiedzi z liceów i techników jest nieznaczna w stosunku do niedoboru ze szkół branżowych/zawodowych, a ze względu na wielkość próby nie ma to istotnego statystycznie przełożenia na interpretację wyników.

³ Obie wersje formularza ankiety dostępne są pod adresem: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/276461>

Tabela 1. Wybrane cechy demograficzne analizowanych miast (2020)
Selected demographic features of the cities considered (as of 2020)

Miasto	Liczba ludności	Mężczyźni (%)	Kobiety (%)	Osoby w wieku 15-19 lat	Osoby w wieku 15-19 lat (%)
Toruń	198 801	46,5	53,5	7 778	3,9
Gorzów Wielkopolski	120 526	47,3	52,7	4 953	4,1
Zielona Góra	140 148	47,3	52,7	5 695	4,1
Płock	114 974	47,0	53,0	4 731	4,1
Radom	202 259	47,4	52,6	9 133	4,5
Słupsk	88 060	46,8	53,2	3 444	3,9
Częstochowa	213 942	46,9	53,1	8 385	3,9
Kielce	187 427	46,6	53,4	7 106	3,8
Kalisz	96 222	46,5	53,5	4 200	4,4
Koszalin	106 152	47,2	52,8	3 941	3,7
Ogółem	1 468 511	46,9	53,1	59 366	4,0

Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych (BDL, 2023).

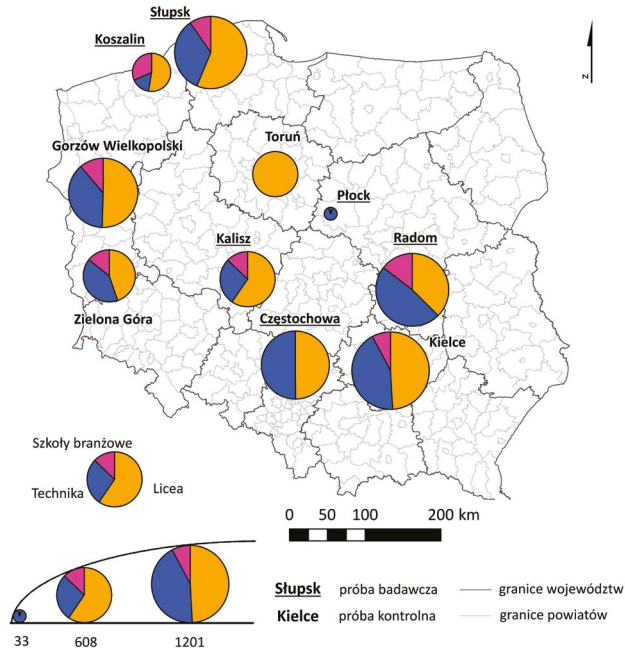
Na etapie początkowym przewidywano realizację 1,3 tys. kwestionariuszy ankietowych w każdym mieście; założenie to udało się spełnić średnio w 55% (uzyskano ponad 7 tys. wypełnionych kwestionariuszy).

Najważniejszymi przyczynami niezrealizowania powyższych założeń, była odmowa udział w badaniu ze strony niektórych szkół oraz wprowadzenie na niemal cały 2020 r. nauczania zdalnego, co uniemożliwiło przeprowadzenie badań w formie tradycyjnej. Wobec zaistniałych faktów, uzupełniono bazę danych kwestionariuszami uzyskanymi za pośrednictwem Internetu⁴, co pozwoliło częściowo przybliżyć się do wstępnych założeń. Najniższy zwrot otrzymano z Płocka (33 ankiety) (ryc. 2, tab. 2) – stąd też zebrane dla tego ośrodka dane zostały wzięte pod uwagę jedynie w analizach zbiorczych. Najwięcej wypełnionych kwestionariuszy uzyskano z Kielc, Radomia oraz Słupska, gdzie zwrot ankiet przekroczył 80%.

W odniesieniu do cech demograficznych ankietowanych, 49,5% kwestionariuszy zostało wypełnionych przez mężczyzn, a 50,5% przez kobiety, co jest wartością zbliżoną do ogólnego rozkładu płci populacji w Polsce (48,3% mężczyzn oraz 51,7% kobiet), ale nieodpowiadającą rozkładowi płci w analizowanej grupie wiekowej, która charakteryzuje się nadwyżką mężczyzn (BDL, 2023). W przypadku rozbieżności między płciami, w połowie z analizowanych ośrodków nie były one większe niż 20 punktów procentowych (stosunek 60:40 lub 40:60), a w pozostałych były znacznie większe. Największe różnice w tym aspekcie odnotowano w Płocku (81,8% mężczyzn) i w Radomiu (71,9% mężczyzn). Wyraźną przewagę respondentek płci żeńskiej stwierdzono w Toruniu (63,2%) i Zielonej Górze (63,0%) (tab. 3).

Inną istotną cechą demograficzno-społeczną jest wiek respondentów. W tym przypadku, 35% kwestionariuszy zostało wypełnionych przez osoby pełnoletnie, a 65% przez osoby niepełnoletnie. Statystyka ta nie różni się znacząco w przypadku poszczególnych miast.

⁴ Postać cyfrowa kwestionariusza nie różniła się od jego wersji papierowej.

Ryc. 2. Liczba zebranych ankiet w podziale na miasto oraz rodzaj szkoły
Numbers of questionnaires collected, by city and type of school

Tabela 2. Liczba zrealizowanych ankiet w podziale na miasto oraz rodzaj szkoły
Numbers of questionnaires collected, by city and type of school

Miasto	Ogółem		Licea		Technika		Szkoły branżowe	
	liczba ankiet	% założonej liczby ankiet	liczba ankiet	% założonej liczby ankiet	liczba ankiet	% założonej liczby ankiet	liczba ankiet	% założonej liczby ankiet
Częstochowa	929	71	463	71	466	102	0	0
Kalisz	608	47	362	56	168	37	78	40
Koszalin	293	23	154	24	46	10	93	48
Płock	33	3	2	0	29	6	2	1
Radom	1065	82	399	61	511	112	155	79
Słupsk	1047	81	589	91	357	78	101	52
Gorzów Wielkopolski	959	74	484	74	367	81	108	55
Kielce	1201	92	590	91	518	114	93	48
Toruń	410	32	410	63	0	0	0	0
Zielona Góra	545	42	244	38	223	49	78	40
Ogółem	7090	55	3697	57	2685	59	708	36

Blisko 60% respondentów mieszkało w tej samej jednostce administracyjnej, gdzie uczęszczało do szkoły. Koncentracja w mieście centralnym była szczególnie wysoka w Toruniu oraz Radomiu, w przeciwieństwie do Kalisza, Słupska i Kiel (tab. 3).

Tabela 3. Charakterystyka demograficzna respondentów (w%)
Classification of questionnaire-respondents by selected demographic features (in %)

Miasto	Płeć		Wiek		Miejsce zamieszkania	
	mężczyźni	kobiety	pełnoletni	niepełnoletni	gmina ze szkołą	inna gminna
Częstochowa	62,5	37,5	36,8	63,2	56,9	43,1
Kalisz	46,0	54,0	46,8	53,2	53,1	46,9
Koszalin	56,3	43,8	38,9	61,1	57,3	42,7
Płock	81,8	18,2	27,3	72,7	63,6	36,4
Radom	71,9	28,1	36,0	64,0	67,5	32,5
Słupsk	41,9	58,1	37,2	62,8	53,9	46,1
Gorzów Wielkopolski	43,9	56,1	31,0	69,0	61,6	38,4
Kielce	40,0	60,0	26,1	73,9	54,0	46,0
Toruń	36,8	63,2	43,3	56,7	68,8	31,3
Zielona Góra	37,0	63,0	32,1	67,9	64,3	35,7
Ogółem	49,5	50,5	35,0	65,0	59,2	40,8

Z analizy wszystkich cech społecznych badanej grupy wynika, że nie oddaje ona w pełni ogólnego rozkładu populacji kraju. Pomimo tego zdecydowano się przeprowadzić analizy ze względu na dużą liczbę zebranych kwestionariuszy w stosunku do ogólnej populacji badanej grupy społecznej. Ponadto, analizy w podgrupach ze względu na płeć, wiek i miejsce zamieszkania respondentów wykazały, iż cechy te nie powodują znaczących różnic w odpowiedziach.

Wyniki badań

Rozumienie stołeczności

Wstępne pytanie w kwestionariuszu dotyczyło rozumienia pojęcia „stolica”. Zarówno osoby z miast niewojewódzkich, jak i wojewódzkich, uznały w większości, że jest to najważniejszy ośrodek w państwie (odpowiednio 83% oraz 82% osób), natomiast dużo rzadziej wskazywały, że to miasto, w którym mieszkają (odpowiednio 10% oraz 11% wskazań). Istotną statystycznie różnicę między grupami stwierdzono wyłącznie w przypadku odpowiedzi, że stolicą jest najważniejszy ośrodek w regionie, $t(6397) = 5,28$; $p < 0,05$. Różnica ta była jednak niewielka ($\eta^2 = 0,063$) – w grupie badawczej (w miastach niewojewódzkich) odpowiedź tę wybrało 20% osób, a w kontrolnej (w miastach wojewódzkich) 25%.

Rozwinięcie wyżej opisanej kwestii stanowiło pytanie o postrzeganie badanego miasta jako regionalnej stolicy. W tym przypadku wystąpiły znaczące różnice pomiędzy grupą badawczą oraz kontrolną; w tej pierwszej odpowiedź „tak” wybrało tylko 30% ankietowanych, a w drugiej aż 60%, $t(6695) = 10,83$; $p < 0,05$. Zróżnicowanie to uwidoczniło się również w podziale na miasta – najbardziej pewni statusu regionalnej stolicy byli uczniowie z Torunia (69,5%), po czym wraz ze spadkiem wielkości ośrodka zmniejszał się odsetek takich odpowiedzi, aż do Gorzowa Wielkopolskiego (49,5%). Wśród miast niewojewódzkich odsetek ten był wyraźnie niższy i nawet w największej Częstochowie wyniósł zaledwie

35,6%, następnie zmniejszał się wraz z wielkością ośrodka, uzyskując 25,6% w najmniejszym pod względem ludnościowym (spośród badanych miast) Słupsku.

Reasumując, generalne rozumienie pojęcia „stolica” przez młodzież w miastach wojewódzkich i niewojewódzkich jest podobne (tab. 4). Respondenci zgadzają się, że odnosi się ono przede wszystkim do najważniejszego ośrodka w państwie. Różnica występuje w rozumieniu terminu „stolica regionalna”, gdyż młodzież z miast wojewódzkich wyraźnie częściej uznaje za nią „swoje” miasto niż ankietowani z miast niewojewódzkich.

Sprawdzono także, które funkcje młodzież przypisuje regionalnym stolicom, umożliwiając jej wybór jednej lub więcej opcji spośród kategorii: administracyjna, edukacyjna, gospodarcza, kulturalna oraz religijna. W obu grupach najczęściej osób zaznaczyło funkcję administracyjną (72,6% w badawczej oraz 67,8% w kontrolnej), $t(6534) = -4,39$; $p < 0,05$. W przypadku próby badawczej różnice w tej kwestii między miastami były niewielkie i mieściły się w przedziale od 68,2% w Kaliszu do 77% w Radomiu. Jednakże różnice w poszczególnych miastach dla grupy kontrolnej należy uznać za znaczące. W Toruniu funkcję administracyjną stolic wskazało aż 83,2% respondentów, podczas gdy w Zielonej Górze zaledwie 52,5%. Być może wy tłumaczeniem takiego stanu rzeczy jest percepcja przez młodzież funkcji sejmików województwa ulokowanych w tych miastach. Dla dużo mniejszego od Bydgoszczy Torunia, urząd ten jest wyznacznikiem równowagi względem sąsiada, w przeciwieństwie do większej od Gorzowa Wielkopolskiego Zielonej Góry. Weryfikacja tych twierdzeń wymaga jednak dodatkowych badań.

Drugą najczęściej wskazywaną przez respondentów funkcją stolicy regionalnej była funkcja kulturalna, wyróżniona przez 57% osób w grupie badawczej oraz 60,1% w kontrolnej (58,4% ogółem), $t(6714) = 2,590$; $p < 0,05$. Co oznacza, że w przeciwieństwie do poprzedniego przykładu, to mieszkańcy stolic województw częściej zwracali uwagę na aspekt kulturalny stołeczności. Biorąc pod uwagę poszczególne miasta wojewódzkie, dostrzegalny był szczególnie wysoki odsetek takich wskazań w Toruniu (73,4%) oraz w Kielcach (61,2%). Z kolei odpowiedzi w Zielonej Górze i Gorzowie Wielkopolskim były zbliżone do wyników w próbie badawczej.

Kolejne najczęściej wybierane przez ankietowanych funkcje regionalnych stolic to funkcja gospodarcza (54,1% respondentów) i edukacyjna (49,1% respondentów). Pierwszą z nich cechowała bardzo podobna liczba wskazań zarówno w grupie badawczej, jak i kontrolnej. Przy podziale na poszczególne miasta wyróżniał się Kalisz – jedyny ośrodek, w którym funkcję gospodarczą wybrała mniejszość respondentów. Funkcję edukacyjną natomiast częściej zaznaczano w grupie kontrolnej (51,3%) niż w grupie badawczej (47,4%), $t(7082) = 3,32$; $p < 0,05$. Podobnie jak w przypadku funkcji kulturalnej, ośrodkami

Tabela 4. Znaczenie pojęcia „stolica” w opinii młodzieży szkół średnich
The significance of the “capital city” concept as perceived by experimental and control respondents

Próba	Najważniejszy ośrodek w państwie		Najważniejszy ośrodek w regionie		Miasto lub stolica gminy, w której mieszkam		Czy miasto, w którym znajduje się szkoła, do której aktualnie uczęszczasz, uważasz za „regionalną stolicę”?		
	tak	nie	tak	nie	tak	nie	tak	nie	nie mam zdania
Badawcza	82,9	17,1	19,6	80,4	10,0	90,0	30,5	45,1	24,4
Kontrolna	82,2	17,8	24,8	75,2	10,9	89,1	60,5	20,1	19,4
Ogółem	82,6	17,4	21,9	78,1	10,4	89,6	43,7	34,1	22,2

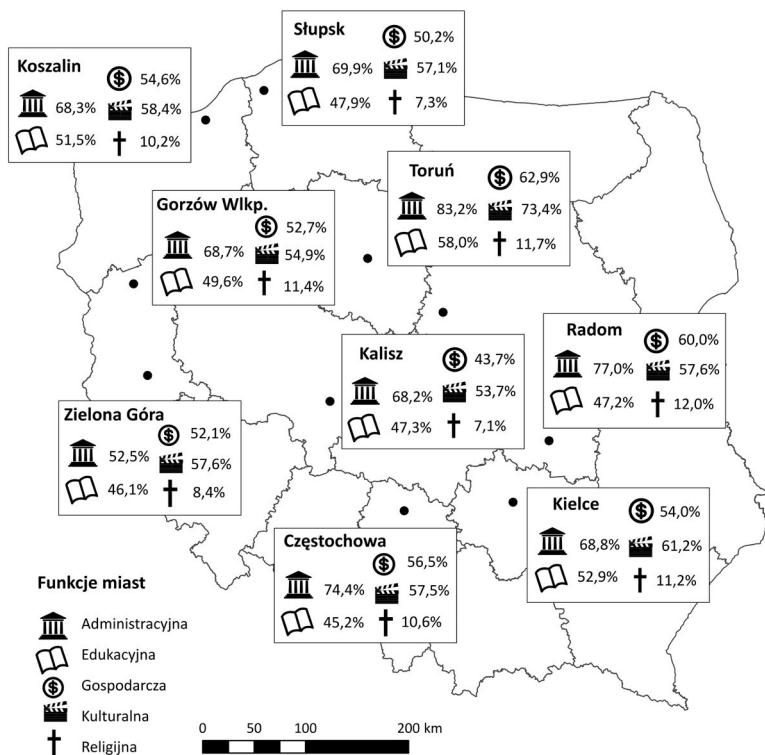
wyróżniającymi się wysokim odsetkiem wskazań były Toruń i Kielce, a odpowiedzi z Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego pozostawały zbliżone do średniej.

Najrzadziej wskazywana była funkcja religijna – w obu grupach było to ok. 10% respondentów. Również w podziale na poszczególne miasta nie wystąpiły rozbieżności większe niż kilka punktów procentowych.

Podsumowując, młodzież z miast niewojewódzkich znacząco częściej niż respondenci z ośrodków wojewódzkich wskazywała na funkcję administracyjną jako na cechę wyróżniającą regionalną stolicę. Natomiast w mniejszym stopniu przywiązywała uwagę do aspektów kulturalnych oraz edukacyjnych. Podobną percepcję, w obu analizowanych grupach respondentów, odnotowano względem funkcji gospodarczej i religijnej (tab. 5, ryc. 3).

Tabela 5. Najważniejsze funkcje miast regionalnych w opinii młodzieży szkół średnich
Percentage of school-age respondents choosing different key functions of regional capitals

Próba	Funkcja regionalnej stolicy				
	administracyjna	edukacyjna	gospodarcza	kulturalna	religijna
Badawcza	72,6	47,4	53,8	57,0	9,6
Kontrolna	67,8	51,3	54,5	60,1	10,8
Ogółem	70,5	49,1	54,1	58,4	10,1

Ryc. 3. Procent wskazań na wybrane funkcje miast regionalnych
Percentage indications for selected regional-capital functions on a city-by-city basis

Marginalizacja

Z postrzeganiem poszczególnych funkcji stołecznych łączy się potencjalnie zjawisko marginalizacji ośrodków niższego szczebla administracyjnego – w ramach niniejszego opracowania podjęto próbę jej identyfikacji. W kwestionariuszu dla grupy badawczej poproszono o odniesienie się do kilku potencjalnych aspektów marginalizacji ośrodka względem stolicy województwa, zaś dla grupy kontrolnej – faworyzacji ośrodka wojewódzkiego wobec innych miast w regionie. Wybór tych aspektów został dokonany przez autorów w sposób subiektywny, odnoszący się do pojawiających się w debacie tematów. W tym przypadku, we wszystkich podpunktach, wykazano istotność statystyczną różnic między obiema grupami.⁵

Największe różnice wystąpiły w przypadku odpowiedzi na pytanie o migrację z innych miejscowości do stolicy województwa. W grupie badawczej aż 40,7% osób wskazało na znaczącą marginalizację w tym aspekcie, a kolejne 40,6% na słabą marginalizację. W grupie kontrolnej tylko 27,6% osób wskazało na znaczącą faworyzację ośrodka wojewódzkiego, a 45,8% – na słabą faworyzację. Przy podziale na poszczególne ośrodki, we wszystkich miastach niewojewódzkich uczniowie częściej zwracali uwagę na ten aspekt marginalizacji niż w stolicach województw dostrzegali faworyzację miasta, w którym pobierali naukę. Szczególnie wysoki odsetek deklarowanego poczucia marginalizacji przez emigrację wystąpił w Słupsku oraz Radomiu, czyli w regionach Polski szczególnie często przytaczanych jako peryferyjne w obecnym podziale administracyjnym i borykające się z problemami natury społecznej i demograficznej (Jasiulewicz i Suszyński, 2016; Stępiak et al., 2017; GUS, 2018).

Innym aspektem marginalizacji, dostrzeganym wyraźnie przez mieszkańców ośrodków niewojewódzkich, był nierówny podział środków finansowych pomiędzy stolicą województwa oraz innymi miastami. W grupie badawczej 29,3% osób uważało negatywną dysproporcję funduszy za znaczący jej przejaw, podczas gdy w grupie kontrolnej tylko 21,2% osób było zdania, że miasto stołeczne doświadczało faworyzacji pod kątem finansowym. Aż ¼ młodzieży ze stolic województw nie dostrzegała w tym zakresie lepszego traktowania ich miejsca nauki. Przy podziale na poszczególne miasta, w grupie kontrolnej udział odpowiedzi w tej kwestii był podobny. W grupie badawczej najwyższe wyniki wystąpiły w Częstochowie i Radomiu – największych miastach w próbie, znajdujących się na uboczu względem metropolii Górnośląsko-Zagłębiowskiej i warszawskiej.

Ważną kwestią dotyczącą percepcji stołeczności i marginalizacji jest pewnego rodzaju „poczucie niższości”, którego mogą doświadczać mieszkańcy miast niewojewódzkich oraz analogiczne „poczucie wyższości” młodzieży ze stolic. Wykazano istotną różnicę odnośnie tych grup. Najwięcej odpowiedzi w obu próbach odnosiło się do braku dostrzegania zjawiska lub słabego efektu. Wyniki w poszczególnych miastach różniły się od siebie, ale fakt bycia lub nie ośrodkiem stołecznym nie stanowił czynnika rozgraniczającego. Najwyższy odsetek odpowiedzi wskazujących na znaczącą marginalizację odnotowano w Radomiu (33,3%), najniższy natomiast w Częstochowie (20%). Z kolei miastem o najbardziej zróżnicowanych odpowiedziach był Toruń, z istotnym odsetkiem odpowiedzi zarówno odnośnie wysokiej faworyzacji miasta, jak i jej braku. Zjawisko kompleksu niższości czy wyższości wydaje się zatem być związane również z innymi aspektami niż sam status ośrodka w podziale administracyjnym.

⁵ Testy t-Studenta oraz podstawowe statystyki dotyczące pytań dostępne są pod adresem: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/276462>

Uczniowie szkół średnich z miast niewojewódzkich wskazywali również na inne przykłady marginalizacji. Były to: niska jakość i niewielka liczba inwestycji w infrastrukturę transportową oraz przenoszenie do stolicy placówek usługowych i miejsc pracy. W przypadku pierwszego z nich, rozkład odpowiedzi w miastach grupy badawczej był do siebie zbliżony. W grupie kontrolnej natomiast rzadziej wskazywano na silne znaczenie tego efektu – z wyjątkiem Torunia, gdzie rozkład przypominał ten z miast niewojewódzkich. Również w odniesieniu do drugiego z wymienionych aspektów marginalizacji, odpowiedzi w ramach grupy miast wojewódzkich oraz niewojewódzkich były do siebie zbliżone, z nieco większym poziomem istotności dla grupy badawczej. Na wyróżnienie zasługuje jedynie Kalisz, gdzie aż 31,2% respondentów wskazało na brak marginalizacji w tym zakresie.

Znaczenie pozostałych zagadnień zawartych w kwestionariuszu ankiety częściej dostrzegały osoby ze stolic województw. Można to zauważyć zwłaszcza w odniesieniu do kwestii jakości oferty edukacyjnej. W grupie kontrolnej był to najczęściej wybierany aspekt faworyzujący ośrodki stołeczne, podczas gdy w przypadku grupy badawczej stanowił ważną, lecz nie najważniejszą, sferę marginalizacji. Szczególnie często odpowiedź tę wybierała młodzież z Torunia oraz Zielonej Góry. W przypadku oferty transportu publicznego,

Tabela 6. Aspekt marginalizacji w opinii młodzieży szkół średnich (w %)

The marginalisation aspect as perceived by respondents from the experimental and control samples

Aspekt marginalizacji	Stopień marginalizacji	Próba		Ogółem
		badawcza	kontrolna	
Niska jakość oferty połączeń transportem publicznym w skali województwa i kraju	brak	26,8	22,4	24,9
	słaba	53,0	53,3	53,1
	znaczna	20,2	24,3	22,0
Niska jakość i niewielka liczba inwestycji w infrastrukturę transportową	brak	20,6	22,6	21,5
	słaba	55,9	57,5	56,6
	znaczna	23,5	19,9	21,9
Negatywna dysproporcja w otrzymywaniu funduszy zarządzanych przez władze wojewódzkie	brak	20,8	26,3	23,2
	słaba	49,9	52,5	51,0
	znaczna	29,3	21,2	25,7
Przenoszenie do stolic województw zakładów pracy lub obiektów i placówek usługowych	brak	26,7	28,4	27,5
	słaba	48,9	50,5	49,6
	znaczna	24,4	21,1	22,9
Spadek jakości oferty edukacyjnej w zakresie szkolnictwa ponadpodstawowego i wyższego	brak	28,2	19,3	24,3
	słaba	42,8	44,1	43,4
	znaczna	29,0	36,6	32,4
Emigracja ludności z miasta i jego otoczenia do stolic województw i ich aglomeracji	brak	18,7	26,6	22,1
	słaba	40,6	45,8	42,9
	znaczna	40,7	27,6	35,0
„Poczucie niższości” przez mieszkańców w stosunku do mieszkańców stolic województw	brak	34,0	37,3	35,4
	słaba	39,8	40,0	39,9
	znaczna	26,2	22,8	24,7

różnica między grupami nie była tak wysoka, lecz nadal istotna. Z wyjątkiem Gorzowa Wielkopolskiego, we wszystkich miastach wojewódzkich więcej osób dostrzegło znaczącą faworyzację stolicy niż mieszkańcy miast niewojewódzkich – wyraźną marginalizację.

Podsumowując, mieszkańcy miast niewojewódzkich i wojewódzkich inaczej postrzegają korzyści wynikające z faktu bycia stolicą bądź straty spowodowane nieposiadaniem tego statusu w podziale administracyjnym. Uczniowie szkół z grupy badawczej częściej zwracają uwagę na odpływ ludności oraz na nieodpowiednią dystrybucję środków finansowych w skali regionu. Młodzież z grupy kontrolnej natomiast wyraźniej dostrzega dysproporcje w poziomie oferowanych usług publicznych. Pojęcia tożsamościowe, takie jak „poczucie niższości”, mają mniejsze znaczenie (tab. 6).

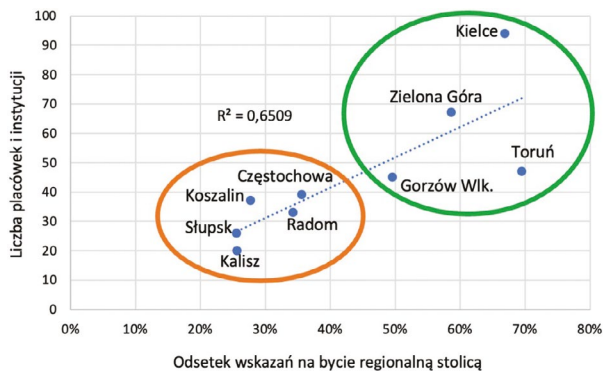
Funkcje a ich postrzeganie

Dokonano również analizy statystycznej związku wybranych cech stolicy oraz wybranych aspektów marginalizacji z liczbą występujących w danym mieście placówek i instytucji o charakterze centralnym. Najwięcej placówek spośród ujętych w bazie danych mieściło się w Kielcach (94 na 110), jako jedynej samodzielnej stolicy województwa. W dalszej kolejności uplasowały się: Zielona Góra (67), Toruń (47) oraz Gorzów Wielkopolski (45). Z miast niewojewódzkich najwięcej obiektów było w Częstochowie (39), następnie w Koszalinie (37), Radomiu (33), Słupsku (26) i Kaliszu (20)⁶.

Analiza zależności między postrzeganiem swojego miasta jako regionalnej stolicy a łączną liczbą placówek w danym ośrodku pozwoliła na dostrzeżenie korelacji między nimi (ryc. 4). Uwidocznili się również wyraźny podział miast na dwie grupy – wojewódzkie i niewojewódzkie. Na obserwowaną zależność miały również wpływ czynniki zewnętrzne, jako że oszacowana linia trendu wyjaśnia ją jedynie w ok. 65%. Od linii trendu wyraźnie odstaje Toruń, który, choć był przez respondentów najczęściej wskazywany jako regionalna stolica, cechował się stosunkowo niskim wyposażeniem w usługi. Mając jednak na uwadze podział kompetencji stołecznych w województwie kujawsko-pomorskim, zmniejszający naturalnie koncentrację usług centralnych w dwóch największych miastach tego wydziałenia, a także uwzględniając historyczne, turystyczne, naukowe, kulturalne i transportowe znaczenie Torunia w polskiej sieci osadniczej, można wnioskować, że jego ranga w badanym ujęciu jest zaniżona względem rzeczywistości.

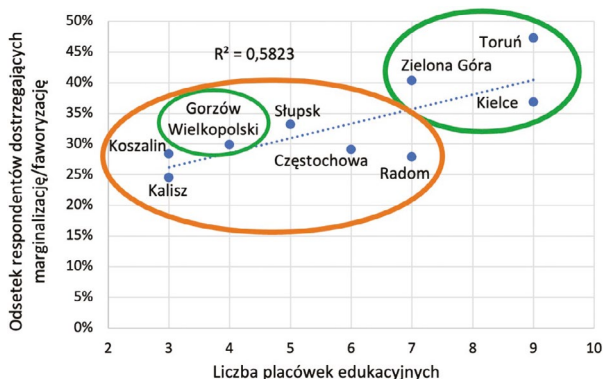
Spośród wskazywanych przez respondentów funkcji stolic oraz sekcji, na które podzielone zostały placówki w bazie danych, nie udało się wskazać niemal żadnych istotnych statystycznie zależności (płaskie linie regresji), co nie pozwoliło na wyciągnięcie wartościowych wniosków w tym zakresie. Wyjątkiem były placówki edukacyjne, których najwięcej znajdowało się w Kielcach i Toruniu (po 9), z grupy badawczej zaś w Radomiu (7 placówek). Choć nie udowodniono statystycznie istotnego powiązania ich liczby z częstością wskazywania przez młodzież funkcji edukacyjnej pełnionej przez miasto, to występowała zależność w postrzeganiu marginalizacji ośrodków niewojewódzkich przez spadek jakości oferty edukacyjnej (a faworyzacji stolic województw poprzez lepszy poziom i dostępność nauczania), bowiem im więcej było w danym mieście takich placówek, tym wyższy odsetek osób dostrzegał ten aspekt (ryc. 5).

⁶ Z wcześniej wskazanych przyczyn obiektywnych pominięto Płock.

Ryc. 4. Zależność między częstością wskazywania miasta jako regionalnej stolicy a liczbą placówek i instytucji w nim zlokalizowanych

The relationship between the frequency with which a given city was indicated as a regional capital and the number of facilities and institutions located within it

Ryc. 5. Zależność między liczbą placówek edukacyjnych znajdujących się w mieście a odsetkiem respondentów dostrzegających marginalizację (miasta niewojewódzkie) bądź faworyzację (miasta wojewódzkie) w zakresie jakości oferty edukacyjnej

The relationship between the number of educational facilities located in a city and the percentage share of respondents perceiving marginalisation (of cities not capitals of voivodeships) or favouritism (of voivodeship cities) in regard to the quality of the offer in education

Dokonano również innych testów i porównań statystycznych. Sprawdzone m.in. związek liczby instytucji administracyjnych w danym mieście z częstością wyboru przez respondentów funkcji administracyjnej jako cechy regionalnej stolicy. Zbadano zależność między liczbą placówek gospodarczych a częstością wskazań na funkcję gospodarczą stolicy, marginalizacją ze względu na przenoszenie firm do siedziby województwa, czy też wzrostem napływu inwestycji po potencjalnym uzyskaniu przez miasto statusu stolicy województwa. Ponadto, sprawdzono związek między liczbą placówek kulturalnych a percepcją funkcji kulturalnej stolicy oraz marginalizacją ze względu na przenoszenie firm i placówek usługowych do siedziby województwa, jak również zestawiono liczbę usług i cech transportowych badanych miast z postrzeganiem marginalizacji poprzez niższą jakość oferty połączeń transportem publicznym oraz mniejszą liczbę inwestycji infrastrukturalnych.

Nie udało się jednak zidentyfikować żadnych istotnych zależności w wyżej wymienionych aspektach. Dostrzeżone związki między postrzeganiem roli miasta a ogólną liczbą placówek oraz między ośrodkami edukacyjnymi a marginalizacją/faworyzacją miast z uwagi na jakość oferty edukacyjnej mogą mieć charakter przypadkowy, a i z pewnością są one powiązane też z innymi czynnikami zewnętrznymi. Niemniej jednak, w tych dwóch korelacjach widoczny jest wyraźny podział obserwacji na dwie podgrupy, odpowiadające próbie badawczej i kontrolnej. Dokładne zidentyfikowanie przyczyn tych rozbieżności wymagałoby jednak pogłębionych badań.

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy pozwalają na wysunięcie szeregu wniosków, z których część stanowi potwierdzenie tych pojawiających się w debacie publicznej i innych opracowaniach naukowych, lecz niezwyfikowanych dotąd przez szeroko zakrojone badania społeczne. Młodzież ucząca się w miastach wojewódzkich, znacznie częściej od swoich rówieśników z ośrodków pozbawionych tego statusu, postrzegała swoje miasto jako regionalną stolicę, a jednocześnie szerzej w stosunku do nich rozumiała samo pojęcie stolicy. Młodzież w ośrodkach niewojewódzkich zwracała większą uwagę na funkcję administracyjną stolicy, rzadziej natomiast na edukacyjną i kulturalną, jako atrybutów ośrodka stołecznego, w porównaniu z młodzieżą z ośrodków wojewódzkich. To pokazuje, jak istotne znaczenie ma w percepcji uczniów sam status miasta wojewódzkiego – bezpośrednio wiążącego się właśnie z usługami w zakresie administracji.

Nie wykazano natomiast występowania „kompleksu niższości” jako przejawu marginalizacji społecznej wśród osób z miast niewojewódzkich względem wojewódzkich. Znaczenie czynników tożsamościowych, zarówno w ocenie marginalizacji, jak i innych zmian notowanych po ostatniej reformie administracyjnej w Polsce, było bowiem mniejsze niż innych aspektów. Zidentyfikowano jednak wyraźnie różnice w postrzeganiu „własnego” miasta w zależności od jego funkcji w podziale administracyjnym – szczególnie silnie przejawiają się one w kontekście migracji (odpływu ludności) i nierównomiernej dystrybucji środków oraz przestrzennego rozkładu inwestycji. Osoby z grupy badawczej częściej dostrzegały, że ich ośrodek jest pod tymi względami traktowany niesprawiedliwie niż osoby z grupy kontrolnej zauważały uprzywilejowanie swojego miejsca nauki. Z kolei młodzież ucząca się w miastach wojewódzkich częściej doceniała lepszą jakość oferty edukacyjnej w stolicy względem pozostałych miast w województwie.

Wartościowym, zdaniem autorów, wnioskiem jest również niemal całkowity brak zależności między poziomem wyposażenia w placówki usługowe badanych miast a odpowiedziami respondentów w zakresie postrzegania funkcji adekwatnych dla ośrodka regionalnego. Nie może to jednak dziwić, gdy weźmie się pod uwagę, iż pytanie w kwestionariuszu nie dotyczyło percepcji funkcji miasta, w którym uczyli się badani, a miało na celu poznanie zdania młodzieży o optymalnych funkcjach hipotetycznej stolicy regionu. W efekcie, testowanie służyło identyfikacji wpływu specjalizacji usługowej danego ośrodka na badaną percepcję, czego nie udało się udowodnić. Stwierdzony został natomiast związek między całościowym wyposażeniem w usługi badanych ośrodków a opinią respondentów – im więcej funkcji usługowych pełniło dane miasto, tym częściej wskazywane ono było jako „regionalna stolica”. Siła tego powiązania nie uprawnia jednak do wysnuwania

kategorycznych wniosków; wskazane byłoby pogłębienie badań w tym aspekcie. Również i inne zagadnienia poruszone w tym opracowaniu są w polskiej literaturze przedmiotu relatywnie słabo rozpoznane, wobec czego należałoby kontynuować analizy w zakresie postrzegania skutków reformy administracyjnej przez młodzież, aby móc w przyszłości formułować więcej szczegółowych i wartościowych wniosków.

Wykonawcy projektu dziękują opiekunowi Koła Naukowego Geografii Regionalnej i Politycznej, Panu Doktorowi Maciejowi Kałasce, za merytoryczne wsparcie w opracowywaniu założeń badawczych. Zebranie niezbędnych materiałów nie byłoby możliwe bez pozytywnego odzewu ze strony szkół średnich znajdujących się w dziesięciu wybranych ośrodkach – za obdarzone zaufanie i zaangażowanie autorzy artykułu składają w kierunku ich przedstawicieli i uczniów szczególne wyrazy wdzięczności.

Ryciny i tabele, pod którymi nie zamieszczono źródeł, są opracowaniami własnymi autorów artykułu.

Piśmiennictwo

- Awtuch, A. (2009). Percepcja przestrzeni 1. Wprowadzenie. *Wykłady*, Gdańsk: Katedra Projektowania Środowiskowego, Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej.
- Bał, I. (2012). Marginalizacja i wykluczenie społeczne jako bariera rozwoju regionalnego. *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, 58, 252-262.
- Bański, J. (2022). Rozważania na temat klasyfikacji małych miast – przegląd podejść badawczych i próba klasyfikacji wielokryterialnej. *Przegląd Geograficzny*, 94(2), 199-218.
<https://doi.org/10.7163/PrzG.2022.2.2>
- Bartoszewicz, M., Chruściel, M., Matura, B., Matyja, R., Mączarz, D., Pluta, M. & Wołek, A. (2017). Miasta Dolnego Śląska i Opolszczyzny po reformie administracji publicznej z 1998 r. Próba bilansu. W: A. Wołek (red.), *W cieniu statusu. Miasta Dolnego Śląska i Opolszczyzny po reformie administracji publicznej* (s. 26-177). Kraków: Ośrodek Myśli Politycznej.
- BDL (2023). Bank Danych Lokalnych. Pobrane z: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start> (15.03.2023).
- Bocheński, T. & Rydzewski, T. (2020). *Stolice byłych 49 województw w Polsce – wybrane zagadnienia rozwoju miast*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Chojnicki, Z. & Czyż, T. (2000). Nowa terytorialna organizacja Polski i układ regionalny. *Czasopismo Geograficzne*, 71(3-4), 261-277.
- Churski, P., Adamiak, C., Szyda, B., Dubownik, A., Pietrzykowski, M., & Śleszyński, P. (2023). Nowa delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych w Polsce i jej zastosowanie w praktyce zintegrowanego podejścia terytorialnego (place based approach). *Przegląd Geograficzny*, 95(1), 29-55.
<https://doi.org/10.7163/PrzG.2023.1.2>
- Czapiewska, G. (2003). Historyczne uwarunkowania rozwoju rolnictwa uspołecznionego na Pomorzu Środkowym. *Słupskie Prace Geograficzne*, 1, 51-67.
- Czapiewska, G. (2007). Zagospodarowanie nieprodukcyjnej części majątku popegeerowskiego na Pomorzu Środkowym. *Słupskie Prace Geograficzne*, 3, 73-84.
- Częstochowa Nasze Miasto, (2020). *Czy powstanie woj. częstochowskie? Przed wyborami wraca sprawa nowego podziału administracyjnego Polski*. Pobrane z: <https://czestochowa.naszemiasto.pl/czy-powstanie-woj-czestochowskie-przed-wyborami-wraca/ar/c1-7549201> (22.03.2023).

- Dyłał, B. (2015). *PiS zapowiada już 3 nowe województwa*. Pobrane z: <https://www.portalsamorzadowy.pl/finanse/pis-zapowiada-juz-3-nowe-wojewodztwa,74641.html> (06.01.2023).
- Dojwa, K. (2011). Samorząd terytorialny i władze samorządowe w percepcji społecznej. Wybrane aspekty socjologiczne. *Studia politologiczne*, 20, 21-41.
- Doroszewicz, K. & Stanisławiak, E. (2002). Stereotypy regionalne. Mieszkańcy Warszawy i Krakowa w oczach młodzieży. *Rocznik Żyrardowski*, 1, 113-127.
- Gadziński, J. & Goras, E. (red.). (2019). *Transport i mobilność miejska*. Warszawa: Instytut Rozwoju Miast i Regionów.
- GUS, 2018. Wskaźniki dostępności terytorialnej mieszkańców Polski do wybranych obiektów użyteczności publicznej. Warszawa: Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS, Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Guzik, R. (2003). *Przestrzenna dostępność szkolnictwa ponadpodstawowego*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Guzik, R., Kołoś, A., Fiedeń, Ł., Kocaj, A. & Wiedermann, K. (2020). *Dostępność komunikacyjna i relacje przestrzenne w województwie pomorskim*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Guzik, R., Kołoś, A., Fiedeń, Ł., Kocaj, A. & Wiedermann, K. (2021). *Dostępność komunikacyjna i relacje przestrzenne w województwie zachodniopomorskim*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jasiulewicz, M. & Suszyński, A. (2016). Pomorze Środkowe – region zmarginalizowany w obecnym podziale administracyjnym. *Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej* 20, 39-56.
- Jaźewicz, I. (2009). *Funkcjonowanie małych miast Pomorza Środkowego w okresie transformacji systemowej*. Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku.
- Jaźewicz, I. (2013). *Miejska sieć osadnicza regionu nadmorskiego*. Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej.
- Jaźewicz, I. (2016). Miejska sieć osadnicza projektowanego województwa środkowopomorskiego. *Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej*, 20(2), 57-76.
- Kisiała, W. (2017). Wpływ utraty statusu ośrodka wojewódzkiego na rozwój miast. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*, 477, 117-126. <https://doi.org/10.15611/pn.2017.477.11>
- Komorowski, J.W. (2012). Miasta wojewódzkie a miasta postwojewódzkie w Polsce – zróżnicowanie i zmiany poziomu gospodarczego w pierwszej dekadzie XXI wieku. *Studia Miejskie*, 8, 9-23.
- Kos, B., Krawczyk, G. & Tomanek, R. (2020). *Inkluzywna mobilność w metropoliach*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Koter, M. (1999). Za jakim modelem podziału terytorialnego Polski opowiedzieć się? Wnioski z doświadczeń przeszłości oraz wzorców europejskich. *Acta Universitatis Lodziensis; Folia Geographica Socio-Oeconomica* 1, 7-28.
- KPZK, 30. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Załącznik do uchwały nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (poz. 252).
- Krysiński, D. (2013a). Wszystko, co złe, to reforma. O utracie statusu miasta wojewódzkiego w dyskursie kaliszczan. *Przegląd Socjologiczny*, 62(4), 25-42.
- Krysiński, D. (2013b). Społeczne bariery rozwoju postwojewódzkich ośrodków regionalnych jako zagrożenie dla polityki rozwojowej Polski. Przykład Kalisza. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 23, 5-20.
- Krysiński, D. (2015). Status wojewódzkiego miasta jako czynnik wzrostu w dobie postindustrialnej. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica* 52, 27-44.

- Kulesza, M. (1998). *Podstawowe kryteria podziału terytorialnego kraju na powiaty i województwa*. Warszawa: Kancelaria Rady Ministrów.
- Kulesza, M. (2000). Transformacja ustroju administracyjnego Polski (1990-2000). *Studia Iuridica*, XXXVIII, 79-86.
- Kurniewicz, A. (2021). *Wpływ zmiany statusu administracyjnego na rozwój gospodarczy miast*. Warszawa: praca doktorska, Uniwersytet Warszawski.
- Kurniewicz, A. & Swianiewicz, P. (2016). Ból fantomowy czy realna strata? Wpływ utraty statusu stolicy województwa na rozwój gospodarczy i miejsce w hierarchii systemu osadniczego. *Prace i Studia Geograficzne*, 61(2), 25-50.
- Maik, W. (1988). *Rozwój teorii regionalnych i krajowych układów osadnictwa*. Poznań: Seria Geograficzna, 37.
- Marecki, Z. (2015). *Spotkanie prezydentów Słupska i Koszalina ws. nowego województwa*. Pobrane z: <https://gp24.pl/spotkanie-prezydentow-slupska-i-koszalina-ws-nowego-wojewodztwa/ar/9169500> (22.03.2023).
- Mencel, P. & Rydz, E. (2007). Rozwój i regres sieci kolejowej na Pomorzu Środkowym. *Słupskie Prace Geograficzne*, 3, 5-23.
- Miedziński, M. (2017). Czynniki endogeniczne i egzogeniczne oddziałujące na cztery największe miasta Pomorza Środkowego. *Słupskie Prace Geograficzne* 14, 155-176.
- Mordwa, S. (2000). Preferencje turystyczne łódzkich studentów. *Acta Universitatis Lodzensis: Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 3, 175-190.
- Nowak, M.J. (2012). Zmiany funkcji usługowej w małych miastach województwa zachodniopomorskiego w latach 2004-2009. W: K. Heffner & A. Halama (red.), *Ewolucja funkcji małych miast w Polsce* (83-94). *Studia ekonomiczne. Zeszyty naukowe wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*.
- Nowakowski, M. (red.). (1984). *Kształtowanie sieci usług*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Omucińska, L. & Janiszewska, D. (2017). Oddziaływanie miast Koszalina i Słupska na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Pomorza Środkowego. *Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej*, 21, 159-177.
- Osiecki, G., & Żółciak, T. (2020). *PIS chce podzielić Mazowsze. Powstanie województwo warszawskie*. Pobrane z: <https://forsal.pl/gospodarka/polityka/artykuly/7779682,pis-chce-podzielic-mazowsze-powstanie-wojewodztwo-warszawskie.html> (06.01.2023).
- Otremba, T. (2000). *Wojewódzka przebudowa: projekt racjonalnej korekty nowego podziału Polski na województwa „16 minus 3”*. Gdańsk: Regnum.
- Parol, A.R. (2020). Dopasowanie hierarchii ośrodków miejskich i powiązań funkcjonalnych do wydzielen terytorialnych szczebla powiatowego na Pomorzu Środkowym. *Słupskie Prace Geograficzne*, 17, 123-146.
- Parol, A.R. (2021). Dostępność transportowa wybranych ośrodków miejskich Pomorza Środkowego z uwzględnieniem zjawiska wykluczenia komunikacyjnego. *Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG*, 24(3), 19-35. <https://doi.org/10.4467/2543859XPKG.21.016.15043>
- Parol, A.R. (2022). Zmiany rozmieszczenia instytucji o randze regionalnej i ponadregionalnej w miastach Pomorza Środkowego w latach 1979-2019. *Regiony Nadmorskie*, 30, 78-101.
- Porczek, M. (2020). *Uwarunkowania przebiegu granic jednostek współczesnego podziału administracyjnego Polski*. Warszawa: praca doktorska, Uniwersytet Warszawski.
- Rydz, E. (2006). *Przemiany struktur społeczno-gospodarczych w okresie transformacji systemowej na Pomorzu Środkowym*. Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej.

- Rydz, E. (2008). Przemiany przestrzeni wiejskiej na Pomorzu Środkowym. W: Lokalna Agenda 21 dla Pomorza Środkowego. *Pomorze Środkowe – społeczeństwo, wieś, gospodarka. Wybrane problemy*. Koszalin: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne Oddział w Koszalinie.
- Rydz, E. (2009). Współczesne problemy demograficzno-osadnicze na Pomorzu Środkowym. *Słupskie Prace Geograficzne*, 6, 19-43.
- SJP PWN (2023). *Percepcja*. Pobrane z: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/percepcja.html> (16.09.2023).
- Sobala-Gwosdz, A. (2023). *Pozycja miast jako ośrodków centralnych*. Warszawa – Kraków: Instytut Rozwoju Miast i Regionów.
- Sokołowski, D. (2006). *Funkcje centralne i hierarchia funkcjonalna miast w Polsce*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Sokołowski, D. (2014). Niektóre uwarunkowania korekty podziału Polski na województwa. *Przegląd Geograficzny*, 86, 567-590. <https://doi.org/10.7163/PrzG.2014.4.6>
- Sołtys, J. & Dorocki, S. (2018). Rozmieszczenie usług jako podstawa rozpoznawania ośrodków podregionalnych w Polsce i ich hierarchii. *Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG*, 33(3), 237-251. <https://doi.org/10.24917/20801653.323.15>
- Sołtys, J. (2013). Usługi publiczne jako czynnik miastotwórczy i wyznacznik rangi miasta w sieci osadniczej na przykładzie małych miast Polski Północnej. *Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Geographica Socio-oeconomica*, 15(3), 3-19.
- Springer, F. (2016). *Miasto – archipelag*. Kraków: Karakter.
- Stanny, M. (2008). Pochodzenie terytorialne ludności i problem struktury demograficznej obszarów wiejskich Pomorza Środkowego. W: Lokalna Agenda 21 dla Pomorza Środkowego. *Pomorze Środkowe – społeczeństwo, wieś, gospodarka. Wybrane problemy*. Koszalin: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne Oddział w Koszalinie.
- Stępiak, M., Wiśniewski, R., Goliszek, S., & Marcińczak, S. (2017). Dostępność przestrzenna do usług publicznych w Polsce. *Prace Geograficzne IGiPZ PAN*, 261.
- Swaniewicz, P. (2010). Czy rozmiar ma znaczenie? Zróżnicowanie opinii mieszkańców o funkcjonowaniu samorządów lokalnych w zależności od wielkości gminy. *Samorząd Terytorialny*, 4, 5-16.
- Szarfenberg, R. (2006). *Marginalizacja i wykluczenie społeczne. Wykłady*. Warszawa: Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego.
- Śleszyński, P., Herbst, M., Komornicki, T., Wiśniewski, R., Bański, J., Biedka, W., Celińska-Janowicz, D., Degórski, M., Goch, K., Goliszek, S., Grabowska, M., Mazur, M., Olechnicka, A., Otmianowski, M., Piotrowski, F., Płoszaj, A., Rok, J., Smętkowski, M., Stępień, M., Śliwowski, P., Więckowski, M., & Wojnar, K. (2020). *Studia nad obszarami problemowymi w Polsce*. Warszawa: Komitet Przesztrznego Zagospodarowania Kraju PAN, tom 7/199.
- Trutkowski, C. (red.). (2016). *Realizacja usług publicznych w jednostkach samorządu terytorialnego – ograniczenia, możliwości, rekomendacje*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej.
- Uchwała Nr XLVIII/720/2006 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 czerwca 2006 roku w sprawie wyrażenia poparcia dla działalności prowadzonej przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Regionu i Utworzenia Województwa Środkowopolskiego z siedzibą w Kaliszu
- Wendt, J. (2000). Dostępność komunikacyjna ośrodków władzy wojewódzkiej. *Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG*, 6.
- Wendt, J. (2001). *Geografia władzy w Polsce*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Wiatr, J.J. (2002). Społeczna percepcja reformy samorządowej. W: J.J. Wiatr (red.), *Władza lokalna po reformie samorządowej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

- Wiśniewska, K. (2020). *Płock, Radom, Siedlce. Gdzie stolica nowego województwa? „Jeśli ono powstanie, to tylko u nas”*. Pobrane z: <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103087,26163430,plock-radom-siedlce-gdzie-stolica-nowego-wojewodztwa-jesli.html> (22.03.2023).
- Zaborowski, Ł. (2013). *Podział kraju na województwa. Próba obiektywizacji*. Warszawa: Wydawnictwo Scholar.
- Zaborowski, Ł. (2014). *Powstanie województwo sądecko-tarnowskie?*. Pobrane z: <https://sobieski.org.pl/powstanie-wojewodztwo-sadecko-tarnowskie/?pdf=8955> (07.01.2023).
- Zaborowski, Ł. (2014). Sieć ośrodków regionalnych w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Próba uporządkowania według czynników wielkości i odległości. *Przełęcz Geograficzny*, 86(4), 591-619. <https://doi.org/10.7163/PrzG.2014.4.7>
- Zdunek, E. (2017). *Czy będzie województwo białsko-siedleckie?*. Pobrane z: <https://www.tygodniksiedlecki.com/publicystyka/t40478-czy-bedzie-wojewodztwo-bialskosiedleckie-hm/> (07.01.2023).
- Żuber, E. (2010). *Województwo środkowopomorskie – dlaczego być powinno? Część I: Przesłanki historyczne i społeczne, ekonomiczne i prawne*. Koszalin: Wydawnictwo Feniks.
- Życie Kalisza. (2016). *Kalisz w nowym województwie – środkowopolskim*. Pobrane z: https://zycie-kalisza.pl/artukul/kalisz-w-nowym-wojewodztwie/618590?fbclid=IwAR0UaziMNheu_aYkjYXNj-nxL3ticmr3542Bd2QThzxwVr80YzsVWnrIuy3g (22.03.2023).

Summary

The current administrative division of Poland has been in force for over twenty years in almost unchanged form, and thus seems “established” from the perspective of the third decade of the 21st century. Despite this, it continues to be assessed critically in the scientific community, and also among certain local groups. Controversies concern both the competences assigned to regional units of government, the number and area of existing units, and even the number of levels of division. Bearing in mind ideas on inclusive development (in the spatial dimension also) it is reasonable to consider perceptions of the state of affairs in place since 1999 among those who lack comparison with the previous situation, and might also be regarded as most excluded in this matter – young people associated with the Polish cities and regions recognised as marginalised by the country’s current division into voivodeships (units of administration combining provincial and regional status). The work detailed in this article has thus sought to address research questions as follows:

- What differences in perceptions of regional-capital characteristics can be identified among surveyed young people of school age, in line with the status of the city in which they study from the point of view of the administrative division in place currently?
- Do surveyed high-school students from cities that lost “voivodeship capital” status in 1999 in fact display any “inferiority complex” towards surveyed pupils from cities that retained that status?
- Are there any differences in perceptions of the city as regional centre among young people surveyed in former voivodeship cities, as opposed to currently-recognised capitals of voivodeships? And if so, in what aspects do such differences manifest themselves?
- In line with the expressed opinions of the young people surveyed, are the regional functions served by the surveyed cities reflected in their actual rank in the settlement network?

The necessary data were obtained via surveys conducted in 2020 by ex-students of the University of Warsaw. For this purpose, two slightly different versions of the questionnaire were constructed, assigned to cities either enjoying or not enjoying the status of voivodeship capital (Appendix 1). The selection of cities was based mainly on their potential to act as capitals of voivodeships not established after 1998, but appearing most frequently in the often-heated debate ongoing since that time. Such a criterion denotes the urban centres of Częstochowa, Kalisz, Koszalin, Płock, Radom and Słupsk (Fig. 1), given that these cities meet the criterion of having been voivodeship cities (capitals) under the administrative division present previously in Poland, and were also pointed to as regional centres in the 2030 Conception for the Spatial Development of the Country (*Konceptcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, KPZK*). For comparative purposes, four voivodeship cities (currently recognised capitals) were included, with the selection being such as to ensure a *de facto* position in the settlement network similar to those taken by the 6 aforementioned centres, as well as similar demographic potential (Table 1). The cities identified on that basis were Gorzów Wielkopolski, Kielce, Toruń and Zielona Góra.

The research conducted in such way provided for the drawing of a number of conclusions, some of which reflect those appearing in the public debate, as well as in other scientific studies not yet verified through more in-depth testing in actual society. For example, it is shown clearly that young people studying in voivodeship cities are more likely than peers in cities lacking that status to perceive their city as a regional capital, and at the same time, to understand the concept of the capital as perceived more broadly (Table 4). Young people in the non-voivodeship cities mostly pay attention to the capitals' administrative function, while they are less likely than their peers from the voivodeship capitals to invoke educational and cultural functions (Table 5, Fig. 3).

However, the choices of the surveyed young people offered no basis to suggest the presence of an "inferiority complex" as a manifestation of social marginalisation among people from the cities not serving as capitals of voivodeships. Nevertheless, differences in a young person's perception of "their own" city could be identified clearly, in line with the status conferred by the administrative division in force. This is seen in particular in the context of migration (outflow of population), as well as the uneven distribution of funds and investments. People from the experimental group were more likely to notice that their centre was being treated unfairly in these respects than were people from the control group (appreciating that the city in which they were at school was privileged). In turn, young people studying in the voivodeship capital cities were more inclined to point to the educational offer being better in the capital as compared with other cities in the same voivodeship (Table 6).

A further valuable conclusion reflects the almost complete lack of evidence for a relationship between the actual number of service facilities in the cities surveyed and respondents' answers as to the perception of functions adequate for a regional centre. This may not in fact be surprising, given that the question in the survey did not concern perceptions of the functions of the city in which respondents actually studied, but was rather aimed at discerning young people's opinions on functions adequate for a hypothetical regional capital. The testing sought to identify the impact on respondents' answers of a given city's specialisation in certain services. In the event, the existence of such a connection could not be shown. A correlation was noted between the general provisioning of services in surveyed centres and respondents' perceptions of them as regional capitals

(Fig. 4), but the strength was such as to suggest that other (as-yet-unidentified) factors were also involved.

The research detailed here can be seen as pioneering in a number of respects, and touches on various issues pertinent to the way in which Poland's current administrative division at provincial/regional level is perceived. More research in this area is thus required to further confirm, or deny, the relationships and conclusions presented here. It is nevertheless clear that findings of importance to the discussed issue are present in this paper, and may serve as input in what is a still-raging debate on the administrative division of Poland into voivodeships.

